

Національна бібліотека Швеції: минуле і сучасне поряд

У листопаді 2018 р. делегація Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського відвідала Національну бібліотеку Швеції (The National Library of Sweden) – одну з провідних та поважних за віком бібліотек Європи і світу. Бібліотека відома ще як Королівська бібліотека (шведською – *Kungliga biblioteket*). Знайомство з Бібліотекою було надзвичайно цікавим і змістовним.

Спочатку була захоплююча екскурсія столицею країни. Стокгольм має давню історію – перша згадка про поселення на місці майбутнього Стокгольма датується II ст. Сьогодні місто розкинулося на 14 островах, які з'єднані між собою більш ніж 50 мостами та утворюють так званий стокгольмський архіпелаг. Воно має велику кількість архітектурних пам'яток, збудованих у різні часи.

Стокгольм – культурний центр Швеції, у 1998 р. його було названо культурною столицею Європи. У місті працює понад 25 театрів, на їх сценах представляються щороку десятки театральних вистав. Стокгольм – відомий музейний центр Європи. У місті функціонує 80 музеїв, які щороку відвідує до 9 млн чоловік: найцікавіші з них – корабель-музей Ваза, музей Альфреда Нобеля, Національний історичний музей, етнографічний парк-музей Скансен, Національний художній музей, музей-квартира Астрід Ліндгрєн (*Astrid Lindgrens*) та ін. До послуг мешканців Стокгольма (960 тис. чоловік за даними 2017 р.) ціла мережа бібліотек, що нараховує біля 40 книгозбірень. Представник кожної з них входить до Ради директорів, яка вирішує спільні для всіх питання. До найбільших бібліотек належать: Національна бібліотека Швеції, публічна бібліотека Стокгольма, що має філію – Міжнародну бібліотеку; бібліотека Стокгольмського університету.

Бібліотеки Швеції – найбільш демократичні установи з усіх закладів культури. Більшість населення Швеції (10 млн чоловік за даними 2017 р.) користується розгалуженою мережею бібліотек. Сьогодні вони відрізняються від тих, що були наприкінці ХХ ст.: усі технологічні процеси тут ав-

томатизовані, читачеві випикується єдиний читачський квиток і він має можливість користуватися усіма бібліотеками країни. Записатися до шведської бібліотеки влітку можуть навіть іноземні туристи, котрі мають посвідчення особи з фото. У країні функціонує майже 300 систем публічних бібліотек із понад 2 тис. філій і пунктів обслуговування. Працює також одна національна, 20 книгозбірень округів, 39 бібліотек університетів і коледжів, 115 медичних, 4 тис. шкільних бібліотек тощо. Усі бібліотеки відкриті для відвідувачів, навіть бібліотека уряду. Відповідно до Закону про бібліотеки, ухваленого в Швеції 1997 р., місцева влада кожного рівня повинна мати публічну бібліотеку. Публічні та шкільні бібліотеки фінансуються місцевою владою, округів – округами, дослідницькі бібліотеки – державою.

Головна бібліотека країни – Національна бібліотека Швеції (www.kb.se), одна з провідних бібліотек Європи та світу. Минулого року їй виповнилося 450 років. Бібліотека славиться своїми унікальними фондами.

Королівська бібліотека була заснована на основі колекції книг короля Густава I Вази. Головна мета бібліотеки – збирати всі публікації, що виходять друком у Швеції, а також зарубіжні публікації про Швецію та видання шведських авторів у перекладі. Відповідно до «Акта про обов'язковий примірник» від 1661 р., видавці друкованих видань надсилають один примірник своєї продукції до Національної бібліотеки Швеції. Однак, у бібліотеці є чимало рукописних і друкованих видань, що з'явилися у Швеції до XVII ст. 1 січня 2009 р. відбулося об'єднання Національної бібліотеки зі Шведським державним архівом фото- і аудіоматеріалів. А з 1 січня 2013 р. до складу її фондів увійшли й електронні інформаційні носії. Бібліотека нині має близько 20 млн одиниць зберігання. Це рукописи, книги, газети, журнали, географічні карти, листівки, ноти, рекламні проспекти, меню ресторанів, оголошень, календарів. Щоб виставити їх в один ряд потрібна полиця протяжністю 175 км. Бібліотека збирає все, що

трансляється по шведському телебаченню та на радіо, збирає шведські музику, фільми та комп'ютерні ігри. Вона першою в світі почала збирати і зберігати інформацію з національних веб-сайтів. У фондах бібліотеки особливе місце посідає наукова література, журнали і газети іноземними мовами. Вона зберігає у фондах колекції відомих шведських письменників та діячів культури – таких, наприклад, як Астрід Ліндгрєн (Astrid Lindgren) і Август Стріндберг (August Strindberg).

До приміщення в парку Хумлегорден (Humlegerden) у центрі Стокгольма, спроектованого Густавом Далем (Gustaf Dahl), бібліотека переїхала у грудні–січні 1877–1878 рр. У 1887 р. в бібліотеці з'явилося електричне освітлення. У 20-х роках ХХ ст. до старого корпусу були прибудовані два крила. Проте більша частина бібліотеки розміщена під землею – сім поверхів приміщень, які були зведені у другій половині ХХ ст. Сховище книгозбірні спроектовано таким чином, що воно може вміщувати видання, які будуть надходити у фонд до 2050 р. Національну

бібліотеку Швеції очолює Національний бібліотекар (Riksbibliotekarie). Нині цю посаду обіймає Гунілла Херденберг (Gunilla Herdenberg).

Під час зустрічі з Ларсом Ільшаммаром (Lars Ilshammar, Deputy National Librarian, Executive Support) Національній бібліотеці Швеції українська делегація передала з науковою та культурно-просвітницькою метою два видання вітчизняних бібліотекознавців: *Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець ХІХ ст. – 1941 р.) : матеріали до біобібліографічного словника / авт.-уклад. Л. В. Грабар ; ред. кол. : Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна (голова), В. І. Попик та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. К., 2017. 616 с. ; Фоменко Д. Мідні гравірувальні дошки українських друкарень ХVІІ–ХІХ ст. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : Каталог / Діна Фоменко, Ірина Цинковська, Гліб Юхимець ; Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського ; редкол. : О. Онищенко (гол.) та ін. ; авт. вступ. сл. Ірина Цинковська, Гліб Юхимець. К. : Академперіодика, 2014. 359 с., 208 с. іл.*

У відповідь нам подарували новітнє видання, присвячене 450-річчю Королівської бібліотеки: *Kungliga biblioteket. I ord och bild / Redaktor Ingrid Svensson. – Stockholm : Kungliga biblioteket, 2018. – 432 s., il.* (Королівська бібліотека. У слові та зображенні / Редактор Інґрід Свенссон. – Стокгольм, 2018. – 432 с., іл.).

Для українських гостей була організована екскурсія бібліотекою. Ми відвідали Головний читальний зал та приміщення, в якому зберігається рукописна книга Codex Gigas (Гігантська книга) вагою 75 кг. та її електронна копія. Вона широко відома як «Біблія диявола», була написана у монастирі в Богемії (Чехія) у 1200–1230 рр. У Швецію унікальне видання потрапило у 1648 р. як трофей. У 2007 р. Codex Gigas вперше експонувалася на батьківщині в Чехії у м. Празі. Нас детально ознайомили з роботою сервісу оцифрованих шведських газет, зокрема з матеріалами стосовно України.

Національна бібліотека Швеції координує та об'єднує всю бібліотечну систему країни. Її функції сьогодні надзвичайно різноманітні: розвиток бібліотечної системи країни, підтримка вищої освіти, стимулювання нових форм і методів бібліотечної роботи тощо. Бібліотека опікується популяризацією знань, веде просвітницьку роботу: тут постійно організуються лекції, семінари, конференції, виставки. З метою надання широкого доступу до інформації, представлена на сторінках веб-сайтів, установа піклується про користувачів, які не володіють державною, шведською, мовою. Основна інформація про Бібліотеку переведена на різні мови: англійську, фінську, німецьку, іспанську, французьку та російську. Бібліотека є членом консорціуму 60 великих наукових бібліотек Європи CERL (Consortium of European Research Libraries).

Головна бібліотека зобов'язана координувати роботу шведських бібліотек і бібліотечно-інформаційної системи LIBRIS (Library Information Systems). Ядром останньої є електронний зведений національний каталог 500 шведських бібліотек, котрий діє з 1972 р. Його послуги безкоштовні. Версія LIBRIS Web Search почала працювати у 2008 р., вона повністю адаптована до сучасного користувача.

У 2018 р. Королівська бібліотека запустила нову версію LIBRIS, котра ґрунтується на бібліотеці Bibframe 2.0 та відкритих даних. Таким чином, інформація в каталозі бібліотеки стає зрозумілою для усіх користувачів Інтернету. Це

значно спрощує доступ до ресурсів бібліотек і висвітлює їхню багату та всеосяжну інформацію. Завдяки новій технічній платформі система стає більш гнучкою, з'являється можливість розробляти нові послуги на основі даних, пов'язаних з LIBRIS. Королівська бібліотека – перша національна бібліотека в світі, яка перейшла на Bibframe 2.0. У довгостроковій перспективі зміст LIBRIS становитиме понад десять мільйонів назв у вигляді книг, газет, журналів і фотографій з бібліотек усієї Швеції.

LIBRIS Міжнародний абонемент є центральною службою, якою послуговується понад 1600 бібліотек Швеції та країн Північної Європи. Щорічно система здійснює більше 12 млн пошуків, вона надає доступ до повних текстів документів та оцифрованих видань.

Національна бібліотека Швеції бере участь у різноманітних проєктах з дослідження культурної спадщини країни, оцифрування шведських газет. Реалізуючи останній, бібліотека тісно співпрацює з Національним архівом та Мовним банком, активно залучає до роботи фахівців вищих навчальних закладів країни – університетів Стокгольма, Гетеборга, Умео. На сьогодні вже зібрано понад 400 назв газет з усієї країни, загальною кількістю понад 20 мільйонів сторінок. Проєкт завдяки пожертві 30 мільйонів шведських крон благодійного фонду планується запустити до 2022 р. Слід зазначити, що частина шведських газет вже оцифрована, і користувачі можуть вільно користуватися цим ресурсом.

Один з важливих пріоритетів діяльності Національної бібліотеки Швеції – дослідження у галузі бібліотекознавства. Роботи у цьому напрямі ведуться згідно з планом, який затверджується заздалегідь і належним чином забезпечується фінансово. Досить часто Бібліотека виконує дослідницькі роботи на замовлення уряду. Так, у лютому 2019 р. Памела Шульц Нібака (Pamela Schultz Nybacka) виступить з доповіддю за результатами своїх фундаментальних досліджень щодо стану шкільних бібліотек країни та шляхів їх подальшого розвитку.

У Бібліотеці вже тривалий час діє лекторій з історії Швеції та Королівської бібліотеки. З квітня 2019 р. розпочинається цикл з 7 лекцій Інґрід Свенссон (Ingrid Svensson) про призначення бібліотеки, її організацію, про особливості поповнення бібліотечних фондів у сучасних умовах.

Національну бібліотеку Швеції часто відвідують урядовці, члени королівської родини. На-

приклад, у листопаді 2018 р. сюди завітала принцеса Вікторія (Kronprinsessan Victoria). Відбулася ґрунтовна розмова про посилення демократичної місії бібліотек країни, обговорювалася стратегія розвитку Національної бібліотеки, її місце і роль у розвитку демократії у Швеції.

Нині в Національній бібліотеці Швеції працює 300 співробітників, не враховуючи технічний та обслуговуючий персонал. Установу щорічно відвідують сотні тисяч користувачів. Їм видаються мільйони примірників друкованої продукції.

Діяльність Національної бібліотеки Швеції дає можливість розширити розуміння сучасних тенденцій розвитку бібліотечної справи. Її досвід цікавий і корисний з огляду на високі наукові досягнен-

ня, особливо у сучасному веб-середовищі, підготовку власного конкурентоспроможного інформаційного ресурсу, максимальне розширення доступу до інформації не тільки в межах Швеції, а й світового простору.

Сергій Міщук,

д-р іст. наук, професор,
провідний науковий співробітник
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського

Галина Міщук,

канд. іст. наук, доцент
Житомирського державного університету
імені Івана Франка